

УДК 65.011

ДОБРИК Лілія^{1*}, КОРЕНЮК Людмила², РУДЕНКО Марина³, ЖЕЛЕЗНЯК Вікторія⁴

1* доц., к.е.н., доцент кафедри фінансів та економічної безпеки Дніпровського національного університету залізничного транспорту імені академіка В. Лазаряна, e-mail: liliadobrik@gmail.com, ORCID ID: 0000-0002-3853-9285

2 доц., к.е.н., доцент кафедри фінансів та економічної безпеки Дніпровського національного університету імені В. Лазаряна, e-mail: lusikorenyuk@gmail.com, ORCID ID: 0000-0003-3187-3288

3 асистент кафедри фінансів та економічної безпеки Дніпровського національного університету залізничного транспорту імені академіка В. Лазаряна, e-mail: rudenkomarina555@gmail.com, ORCID ID: 0000-0003-1135-0295

4 доц., к.е.н., доцент кафедри фінансів та економічної безпеки Дніпровського національного університету залізничного транспорту імені академіка В. Лазаряна, e-mail: vzheleznyakv@gmail.com, ORCID ID: 0000-0002-0224-4178

ЧИННИКИ ВПЛИВУ НА СИСТЕМУ УПРАВЛІННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИМ РОЗВИТКОМ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ

Мета. Полягає у визначенні чинників впливу на систему управління соціально-економічним розвитком регіонів держави, їх класифікацію відповідно до цільових пріоритетів регіонального розвитку під впливом інтеграційних процесів входження України в європейське співтовариство. **Методика.** Дослідження ґрунтується на використанні загальнонаукових та спеціальних методів. У ході роботи використовувалися теоретичні та емпіричні методи, економічні, статистичні методи дослідження, метод порівняння, методи стратегічного управління, системного підходу й аналізу. Функціонально-структурне моделювання надало можливість сформулювати висновок про загальні функції ефективності розвитку регіональних соціально-економічних систем як важливої складової стратегічних програм регіонального розвитку. **Результати.** В даному дослідженні цільові пріоритети системи управління соціально-економічним розвитком регіонів країни були представлені схематично з урахуванням цілей і напрямів регіонального розвитку, закріплених в законодавстві України. Урахування регіональних особливостей впливу чинників на систему управління соціально-економічним розвитком регіону держави надало підстави для формування авторського погляду. Було запропоновано чинники за змістом впливу на систему управління розвитком регіону брати за основу у процесі формування та реалізації індикативної моделі ефективності розвитку регіональних соціально-економічних систем.

Ключові слова: регіон, потенціал, розвиток, інфраструктура, населення, доходи, бюджет, чинники, регіональна політика.

Постановка проблеми

Існує значна кількість наукових досліджень з питань забезпечення регіонального розвитку у межах соціально-економічних напрямків але більшість з них носить дискусійний характер, в ході чого виявляється невідповідність науково-методологічних основ соціально-економічного розвитку регіонів напрямам та цілям, позначеним у державних документах щодо регіонального управління. В умовах постійних змін реальної ситуації є доцільним виявити і систематизувати істотні фактори

впливу соціально-економічних показників на розвиток регіонів України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Соціально-економічні проблеми регіонального розвитку входять до числа найбільш гострих в умовах формування економіки держави. На регіональному рівні соціально-економічним проблемам та шляхам їх вирішення присвячували свої праці М. Гейць [11], З. Варналій, А. Мокій, О. Новікова [30], М. Долішній [8], Я. Жаліло, Д. Покришка, Я. Белінська [38], Г. Підгрушний [24], О. Головченко [14],

В.Василенко [31], В.Захарченко [33], О. Балахонова [34], Бобровська О. [2] та інші.

Вибраний напрям дослідження вважається затребуваним та вивчається багатьма закордонними вченими з позиції загальної теорії складних соціально-економічних систем, - це, зокрема Г. Макстон, Й. Рандерс [19], І. Ансофф [1], Д. Глебрейт [9], Е. Мейо [5], Т. Пітерс, Р. Уотерман [25], Б. Карлоф [17], Дж. Лорш [23], Г. Саймон [15], А. Чандлер [7] та ін.

Формулювання цілей статті

Активізація процесів Євроінтеграції та глобалізації, посилення міждержавної та внутрішньорегіональної, міжрегіональної конкуренції загострює існуючі проблеми економічного, екологічного і соціального характеру, що доводить актуальність питань переходу регіонів України на шлях сталого розвитку. Важливою вимогою цього переходу виступають процеси вдосконалення системи управління територіями, орієнтовані на досягнення основної мети регіонального розвитку – адаптування окремого регіону до змін сьогодення та підвищення рівня якості життя людей на його території з урахуванням природно-географічних та соціально-економічних особливостей. Складна ситуація на теперішній час із соціально-економічним розвитком України саме на регіональному рівні, обумовлює своєчасність дослідження вагових чинників впливу на систему управління соціально-економічним розвитком окремого регіону. Стаття присвячена проведеному аналізу провідних чинників, що на сьогоднішній день, впливають на систему управління соціально-економічним розвитком регіонів України. За результатами проведеного дослідження наводиться характеристика основних цілей та пріоритетів регіонального розвитку за нормативно-правовими актами України. Сформовано та охарактеризовано схему цільових пріоритетів системи управління соціально-економічним розвитком регіонів України, у процесі реалізації яких регіони держави мають змогу стати більш конкурентоспроможними на фоні економічного спаду та політичної кризи. Під час дослідження було проаналізовано чинники, які впливають на соціально-економічний розвиток системи управління окремого регіону держави відповідно до територіальних особливостей. В результаті

запропонована авторська класифікація чинників впливу на систему управління соціально-економічним розвитком регіонів держави з урахуванням особливостей формування та реалізації сукупності потенціалів: виробничого, трудового, фінансового, природно-ресурсного, транспортного, інвестиційного, інноваційного, інформаційного, зовнішньоекономічного. Чинники впливу на систему управління соціально-економічним розвитком регіону було систематизовано відповідно до реалізації регіональних цільових пріоритетів розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження

Основною метою економічного розвитку більшості розвинених країн та їх регіонів є поліпшення якості життя населення за рахунок наступних складових: підвищення доходів, поліпшення здоров'я населення і підвищення рівня його освіти; створення умов, сприяючих зростанню самоповаги людей у результаті формування соціальної, політичної, економічної і інституційної систем, орієнтованих на пошану людської гідності; збільшення свободи людей, зокрема економічної [4; 29; 6; 18].

Цільові напрямки регіональної політики Європейської хартії місцевого самоврядування, прийняті Радою Європи в 1985 р., що були ратифіковані Україною в 1997 р., спрямовані на: 1) збалансування соціально-економічного розвитку регіонів; 2) поліпшення якості життя населення; 3) ефективне управління природними ресурсами; 4) раціональне використання земель; 5) створення умов для міжрегіонального й міжнародного співробітництва [20].

В Україні напрямки економічного розвитку регіонів визначаються на державному рівні через нормативно-правові акти, в яких регіон характеризується територіальною цілісністю, у межах якої регіональними органами виконавчої влади (місцевими органами самоврядування) відбувається реалізація соціально-економічних проектів відповідно до цілей та пріоритетів розвитку з урахуванням територіальних особливостей, до яких відносять: природно-екологічні, географічні,

історичні, економічні, демографічні, етнічні та інші.

Основними характерними ознаками регіону є: територіально-виробнича структура, обтяжена економічними зв'язками в сукупності усіх міст і населених пунктів адміністративної території (області); інтегроване економічне середовище з переважно замкнутим виробничим циклом; виробництво кінцевої продукції на основі регіонального розподілу праці; функціонально-просторове середовище, де узгоджуються всі наявні на певній території чинники економічного відтворення; єдина комунікаційна, транспортна й економічна система; відносна самостійність господарювання в межах єдиного виробничого комплексу, забезпеченого власними трудовими, матеріальними і фінансовими ресурсами; регіональний ринок товарів і робочої сили та ринкова інфраструктура [32]. Проте, в більшості державних актів з приводу регіонального розвитку позначені цілі та напрямки розвитку не враховують регіон як систему управління соціально-економічним розвитком. Так в Законі України «Про засади державної регіональної політики» регіон визначається як **мікрорегіон держави**, цілі розвитку якого представлені наступними пріоритетами [37]:

1) стимулювання та підтримка місцевих ініціатив щодо ефективного використання внутрішнього потенціалу регіонів;

2) зменшення територіальної диференціації за індексом регіонального людського розвитку;

3) формування конкурентоспроможності регіонів шляхом розроблення та реалізації програм і проектів підвищення конкурентоспроможності територій;

4) стимулювання міжрегіональної інтеграції, інтеграції регіональних економічних, інформаційних, освітніх просторів у єдиний загальноукраїнський простір;

5) визначення проблемних територій у регіонах;

6) створення ефективної системи охорони навколишнього природного середовища;

7) запровадження дієвих інструментів державної підтримки міжрегіональної інтеграції, виконання міжрегіональних програм і проектів;

8) формування з урахуванням документів Ради Європи та Європейського Союзу нормативно-правової бази, необхідної для реалізації державної регіональної політики;

9) поліпшення матеріального, фінансового, інформаційного, кадрового та іншого ресурсного забезпечення розвитку регіонів, сприяння здійсненню повноважень органами місцевого самоврядування;

10) створення ефективних механізмів представництва інтересів регіонів на загальнонаціональному рівні і територіальних громад - на регіональному рівні.

Відповідно до закону України «Про засади внутрішньої та зовнішньої політики» [36] цілеспрямованість розвитку регіонів України як система управління розкрита у загальних засадах внутрішньої політики України за сферою розвитку місцевого самоврядування та стимулювання розвитку регіонів, зокрема: утвердження місцевого самоврядування як фундаменту народовладдя, розширення повноважень місцевих рад шляхом децентралізації функцій органів державної влади, гармонізація загальнодержавних, регіональних та місцевих інтересів; удосконалення системи адміністративно-територіального устрою на принципах економічної самодостатності та доступності адміністративних (управлінських) і соціальних послуг споживачам цих послуг; розроблення та впровадження проектів міжрегіональних економічних зв'язків і транскордонного співробітництва, спрямованих на підвищення конкурентоспроможності регіонів як основи їх динамічного розвитку; створення ефективних механізмів забезпечення активної участі територіальних громад та органів місцевого самоврядування у формуванні та реалізації державної регіональної політики; досягнення високої функціональної спроможності кадрового потенціалу регіонів.

Враховуючи вищезазначені особливості пропонуємо представити цільові пріоритети системи управління соціально-економічним розвитком регіонів держави схематично з урахуванням цілей та напрямків регіонального розвитку наведених у Законах України «Про засади державної регіональної політики» та «Про засади внутрішньої та зовнішньої політики», які регламентують реалізацію встановлених цільових пріоритетів регіональної системи управління (рис. 1).

Таблиця 1

**Результати моніторингу соціально-економічного розвитку регіонів
за січень-вересень 2021 року**

Джерело: [39]

Найменування регіону	Загальне місце регіону		Динаміка	Місце регіону за напрямом*					
	III кв. 2020 р.	III кв. 2021 р.		1	2	3	4	5	6
м. Київ	1	1	-	1	1	1	1	1	24
Київська	2	2	-	11	4	8	6	2	2
Дніпропетровська	4	3	+1	3	2	2	16	10	14
Львівська	8	4	+4	12	7	3	7	8	3
Рівненська	5	5	-	15	15	9	3	13	1
Одеська	13	6	+7	2	22	17	8	3	20
Харківська	10	7	+3	8	23	6	5	6	11
Хмельницька	7	8	-1	10	20	10	4	12	7
Запорізька	9	9	-	4	3	7	15	19	23
Миколаївська	3	10	-7	5	8	18	12	9	8
Івано-Франківська	21	11	+10	17	5	5	9	21	15
Житомирська	14	12	+2	13	9	22	11	7	5
Полтавська	15	13	+2	9	6	4	20	20	17
Тернопільська	24	14	+10	6	16	25	14	4	18
Вінницька	11	15	-4	7	14	23	10	15	12
Чернівецька	23	16	+7	22	12	19	2	14	19
Сумська	18	17	+1	20	11	14	22	11	9
Черкаська	19	18	+1	16	19	11	13	18	21
Закарпатська	22	19	+3	24	13	24	19	17	6
Чернігівська	12	20	-8	21	18	13	17	22	16
Волинська	16	21	-5	14	25	20	21	16	4
Херсонська	17	22	-5	19	21	15	18	23	10
Кіровоградська	6	23	-17	23	24	21	23	5	13
Луганська	20	24	-4	25	17	16	24	25	22
Донецька	25	25	-	18	10	12	25	24	25

*Напрями:

- 1 – Економічна ефективність.
- 2 – Інвестиційний розвиток та зовнішньоекономічна співпраця.
- 3 – Фінансова самодостатність.
- 4 – Ефективність ринку праці.
- 5 – Розвиток інфраструктури.
- 6 – Відновлювана енергетика та енергоефективність.

Реалізація цільових пріоритетів за сформованою схемою буде проходити через створення ефективних механізмів системи регіонального управління для забезпечення збалансованості рівнів соціального, економічного та екологічного розвитку територій окремого регіону держави.

Вважаємо, що виконання цільових пріоритетів системи управління розвитком

регіону буде дієвим, якщо доповнити цю схему програмами стимулювання розвитку регіонів відповідно до Закону України «Про стимулювання розвитку регіонів» [35], в яких регіон отожднюється з обласним рівнем адміністративно-територіального поділу.

Рис. 1. Схема реалізації цільових пріоритетів системи управління соціально-економічним розвитком регіонів

Джерело: побудовано авторами

Пропонуємо в зазначених програмах стимулювання враховувати цільові напрямки забезпечення динамічного, соціально-економічного розвитку регіонів за рівними умовами для всіх регіонів держави:

1) збалансованого (сталого) розвитку регіонів держави в інтересах усієї України (з

метою підвищення рівня життя населення, подолання бідності та безробіття, формування середнього класу);

2) ефективного використання економічного, наукового та трудового потенціалу окремого регіону (з метою

досягнення на цій основі підвищення рівня життя населення регіонів держави);

3) раціонального використання природних та інших ресурсів на території регіонів (з метою досягнення на цій основі оптимальної спеціалізації регіонів у виробництві товарів та послуг);

4) надання соціальних гарантій, визначених державою для населення регіонів (з метою додержання визначених державою соціальних гарантій для кожного громадянина незалежно від місця його проживання);

5) розвитку територіальної соціально-економічної інтеграції (з метою запобігання зростанню диспропорцій у межах окремого регіону для підтримки розвитку підприємництва за механізмами державно-приватного партнерства на регіональному рівні, сприяння розвитку економічно менш розвинутих та депресивних територій, створення умов для продуктивної праці населення обізнаного з питань організації та проведення підприємницької діяльності).

Реалізація вищенаведених цілей в системі управління розвитком регіонів України має ряд фундаментальних перепон, які стоять на шляху досягнення соціально-економічного розвитку регіональних територій, зокрема: відсутність можливостей для динамічного зростання кожного регіону на основі унікальної комбінації внутрішніх чинників та умов; високий ступінь централізації та сильна владна вертикаль із слабкими горизонтальними зв'язками, в тому числі між регіонами; відсутність довгострокового бачення розвитку країни та превалювання короткозорості в прийнятті рішень у сфері державної регіональної політики; низька спроможність регіонів стати рівноправним партнером центрального уряду в процесі реалізації регіональної політики; відсутність адекватного фінансування проектів розвитку в регіонах тощо. У такій складній ситуації, важливо знати, за рахунок яких саме чинників досягається соціально-економічне зростання регіону як окремої системи держави України, та який вплив кожного з цих чинників виявляється у сукупному економічному успіху окремого регіону? Поставлені питання стають особливо актуальними у зв'язку зі зміною політичного устрою та економічною кризою, яку сьогодні переживають регіони України.

В останні роки, в Україні спостерігаються процеси, пов'язані з ускладненням структури виробництва та нарощенням потенціалу, що

призводить до підвищення інтересу та аналізу таких базових чинників, як рівень розвитку виробництва і його зв'язок з якісними характеристиками трудового потенціалу. У процесі дослідження потенціалу регіону через компоненти, які впливають на рівень його конкурентоспроможності, С. Сонько [26] відокремлює наступні види чинників впливу на розвиток регіону: 1) людські ресурси; 2) фізичні ресурси; 3) ресурси знань; 4) грошові ресурси; 5) інфраструктура. Подібну думку має А. Гаврилов, який розглядає регіон як соціально-економічну систему, представлену сукупністю п'яти основних підсистем, що проявляються через такі чинники впливу як: 1) системоутворююча база, 2) системообслуговуючий комплекс, 3) екологія, 4) населення, 5) інфраструктура ринку [10]. За поглядами В. Тодосійчука [28], особливості регіонального розвитку пов'язані із територіальною організацією регіону як системи. Вагомі чинники вчений поділяє на групи в залежності від сили впливу: 1) економічні, 2) соціальні, 3) демографічні, 4) природні тощо. Є. Качан [16] до вагових чинників впливу на розвиток регіону окрім економічних та соціальних, додає екологічні та інституціональні.

Науковці З. Герасимчук та Н. Корецька [12] досліджували окремі економічні підсистеми регіону та з'ясували, що ваговими чинниками впливу на територіальну організацію фінансової системи регіону є: 1) *територіальні* (місце розташування, величина, положення регіону); 2) *економічні* (галузева структура, доходи населення); 3) *інфраструктурні* (комунікації, транспорт, земельний чинник); *чинники ринкової кон'юнктури* (попит, пропозиція, ціна, конкуренція); 4) *соціально-демографічні* (чисельність населення, міграційні процеси, висококваліфіковані кадри); 5) *політико-правові* (політична ситуація, правове законодавство). Окремий погляд на визначення чинників впливу на розвиток регіону надає В. Папп, [22], який підкреслює значимість соціально-економічного розвитку окремого регіону в національній економічній системі держави, та відокремлює чинники впливу на регіональний розвиток з урахуванням суспільно-територіальних властивостей відповідних територій України за ознаками: 1) *базові* (геополітичне положення); 2) *похідні* (демографічна

ситуація; галузева, територіальна, функціональна, організаційно-управлінська структура економіки; виробнича, соціальна, фінансова, екологічна інфраструктура; 3) *вихідні* (рівень економічного та соціального розвитку; екологічна ситуація; якість життя населення). У такому ж форматі подає чинники впливу на розвиток регіону А. Новосолов [21] 1) *постійні* (державне регулювання, науково-технічний прогрес, територіальна концентрація виробництва, інфляція, сезонність); 2) *тимчасові* (регіональні соціальні конфлікти, стихійні біди, надзвичайна ситуація), 3) *циклічні* (пов'язується із циклами товарів); 4) *нециклічні* чинники, які стимулюють розвиток. Ряд науковців поділяють чинники впливу на розвиток регіону на зовнішні та внутрішні. Так В. Стойка [27] до *зовнішніх чинників відносить*: соціально-економічні, історичні, політичні, інформаційні, психологічні, а до *внутрішніх* – інституціональні, організаційні, фінансові, технологічні, кадрові. Л. Гладка та А.Тіоццо [13]. підкреслюють важливість зовнішніх чинників впливу, зокрема: умови середовища (клімат, рельєф); забезпеченість території природними ресурсами; якість компонентів природного середовища даної території; форми соціально-економічного устрою; історично сформовані системи розміщення продуктивних сил.

Аналіз різноманітності видів чинники впливу на розвиток регіонів держави дав підстави до формування авторського погляду на систематизацію вагових чинників впливу на систему управління соціально-економічним розвитком регіону держави з урахуванням регіональних особливостей формування та рівня соціально-економічного потенціалу (виробничий, фінансовий, трудовий, інноваційний, інвестиційний, інформаційний, зовнішньоекономічний, природно-ресурсний).

Запропоновано серед перерахованих чинників вибрати ті, які здатні спричинити вагомий вплив на систему управління соціально-економічним розвитком регіону та об'єднати їх у групи за наступними ознаками: 1) за джерелом виникнення (зовнішні,

внутрішні); 2) за ступенем впливу (об'єктивні, суб'єктивні); 3) за ступенем передбачуваності (прогнозовані та не прогнозовані); 4) за способом вираження (кількісні та якісні); 5) за динамікою розвитку (статичні та динамічні); 6) за характером впливу на розвиток (активні (екстенсивні та інтенсивні), стримуючі (гальмуючі)); 7) за видами ресурсів (фінансові, інвестиційні, трудові, інтелектуальні, інформаційні, природні).

Класифікація чинників впливу на систему управління соціально-економічним розвитком регіону наведена на рис. 2.

Проведемо характеристику окремих чинників впливу на систему управління соціально-економічним розвитком регіону держави за визначеними ознаками.

Під *зовнішніми чинниками впливу* на систему управління розвитком регіону будемо розуміти чинники, які викликають причинно-наслідкові зв'язки та обумовлені впливом зовнішнього середовища: законодавча база; форми соціально-економічного устрою територій; стабільність податкової політики; вимоги до укладених міжнародних і міждержавних угод та міжнародних організацій, членом яких є Україна; геополітичні та природно-кліматичні умови; географічне розташування; рівень та динаміка ключових макроекономічних показників; рівень інфляції; загальний стан розрахунків у країні (рівень заборгованості); ефективність бюджетної, податкової, митної, цінової, кредитної, інноваційно-інвестиційної політики; розвиненість світової торговельної і транспортної інфраструктури; чисельність населення та його статевовікова структура; співвідношення сільського та міського населення; рівень доходів населення та їх диференціація.

До складу *внутрішніх чинників впливу* на системи управління розвитком регіону бажано враховувати: регіональні законодавчі акти; умови оподаткування та податкові пільги; чинники соціально-економічного характеру (ресурсні, виробничі, транспортні, інфраструктурні, трудові, інвестиційні, підприємницькі, бюджетні, інноваційні, експортні, екологічні; рівень спеціалізації регіону та екологічного забруднення).

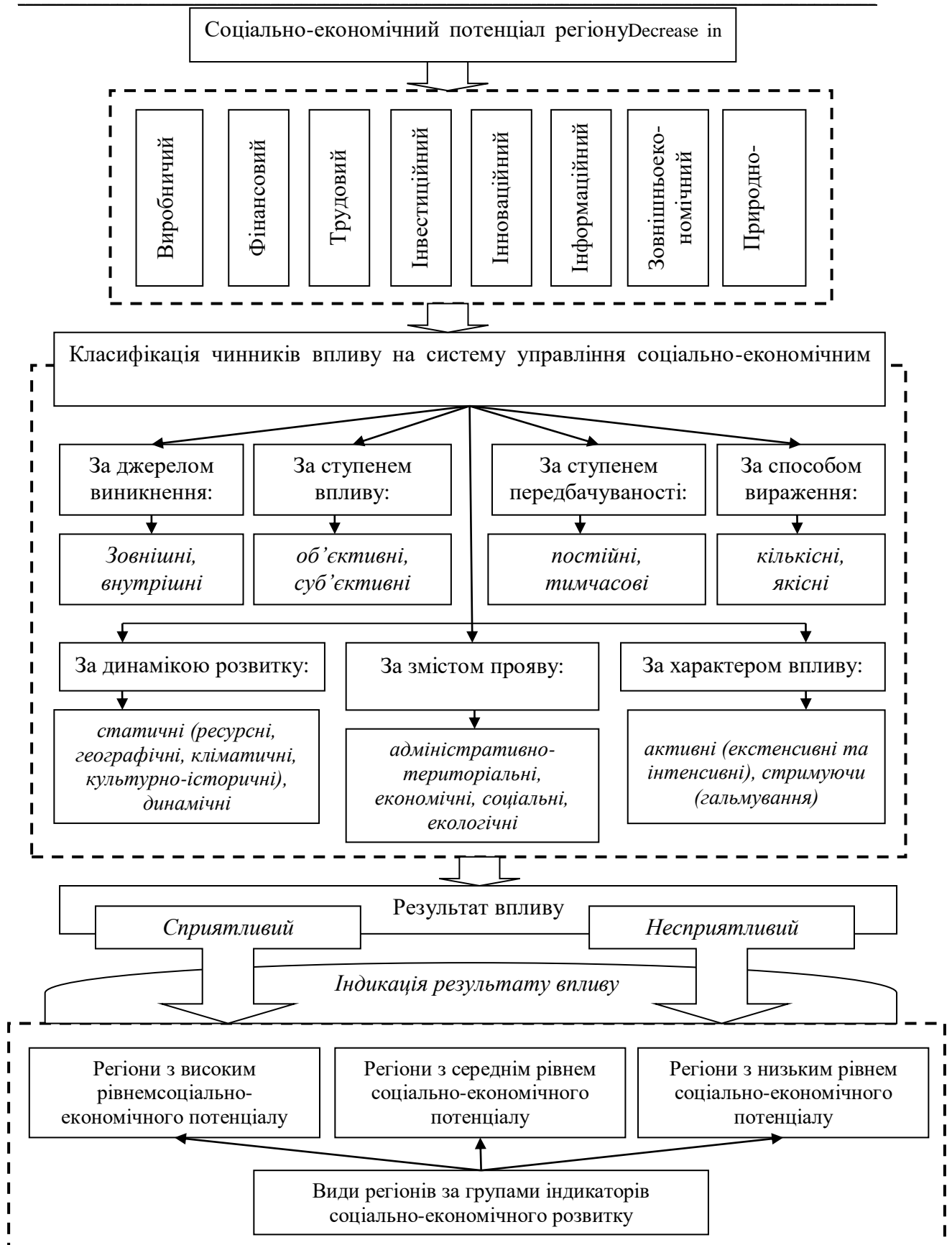

Рис. 2. Класифікація чинників впливу на систему управління соціально-економічним розвитком регіону

Джерело: побудовано авторами

Вищезазначені чинники впливу на систему управління розвитком регіону можна поділити на керовані та некеровані. До *керованих чинників впливу* відносять чинники, які регіон може контролювати, у випадку *некерованих чинників* регіон немає важелів впливу. Вважається, що групу некерованих чинників формують *зовнішні чинники впливу* на системи управління розвитком регіону, тоді як внутрішні чинники впливу зазвичай є керованими та контрольованими.

На характер дій і стійкість соціально-економічного розвитку регіону впливають об'єктивні і суб'єктивні чинники. Погоджуємося з поглядами С.Бульда[3] відносно поділу цих чинників впливу на *об'єктивні*, які формуються під впливом історичних передумов, кон'юнктури ринку та соціально-економічного стану, зокрема, виробничі, фінансові, трудові ресурси; економіко-географічне положення регіону; природні умови; ринкова кон'юнктура. До *суб'єктивних чинників впливу* на розвиток регіону відноситься дія економічних суб'єктів, суспільних організацій, державних і муніципальних органів влади, зокрема, нормативна та законодавча база створена суб'єктами регіонального управління, екологічна ситуація в регіоні, політика держави за нормативно-правовими актами та програмами розвитку тощо.

За ступенем передбачуваності чинники впливу будемо розглядати у контексті постійних та тимчасових. До числа *постійних чинників* доцільно враховувати: державне регулювання розвитком регіону, система управління регіоном, розвиток науково-технічного прогресу, територіальна концентрація капіталу та ресурсів. До *тимчасових* варто відносити ті чинники впливу, що виникають у процесі функціонування окремого регіону час від часу (стихійні лиха, надзвичайні ситуації, зміна кліматичних умов, безробіття).

Зазначимо, що є такі чинники впливу, які є поширеними для регіонів більшості країн світу та які під впливом глобалізаційних перетворень переходять від стану тимчасових до стану постійних, зокрема: 1) *урбанізація*, яка впливає на зростання як великих метрополій так і середніх за розміром міст; 2) *міграція*, яка з одного боку формує динамічні ринки праці, а з іншої - компенсує дисбаланс, що виникає в різних регіонах світу внаслідок демографічних змін; 3) *інформатизація* та проникнення нових телекомунікаційних технологій на територію

кожного регіону держави, з метою формування соціально-економічної системи нового формату; 4) *забезпеченість природними ресурсами та товарами (послугами)*.

За способом вираження чинники впливу на систему управління соціально-економічним розвитком регіону пропонуємо поділити на *кількісні*, що мають кількісний вимір (обсяг наданих послуг, розмір доходу чи витрат) та *якісні*, які мають якісну характеристику (сформована система мотивації та підготовки кадрів, система цінностей та ін.).

За характером впливу на розвиток системи управління регіоном чинники активного впливу поділено на *екстенсивні*, що демонструють спосіб впливу на процеси регіонального розвитку внаслідок кількісного приросту та впровадження передових технологій у виробництво, освіту, організацію праці, організацію життя населення регіону(зростання обсягів виробництва, кількості та якості трудових ресурсів, доходності населення регіону тощо)та *інтенсивні*, що допомагають виявити якісний рівень поширеності процесів, що відбуваються в окремому регіоні (рівень збитковості підприємств, злочинності, захворювання, народжуваності, смертності, забрудненості тощо). До *стримуючих чинників впливу*, що гальмують розвиток системи управління у регіоні відносять: економічні кризові явища (нарощення інфляційних процесів), політичні перебудови (передвиборна компанія), військові конфлікти, зростаючий рівень захворювання та смертності тощо.

За динамікою розвитку чинники впливу на систему управління розвитком регіону доцільно поділити на статичні та динамічні. До *статичної групи чинників впливу* відносять ті, що є незмінними протягом тривалого періоду: географічні, природно-кліматичні, ресурсні, культурно-історичні тощо. *Динамічними чинниками впливу* на регіональний розвиток вважають: економічні (зміна обсягів споживання та доходів населення у регіоні), соціальні (забезпеченість соціальними гарантіями, житлом, медичними послугами населення регіону), демографічні (загальне зростання народонаселення, урбанізація, зміна статеві-вікової структури населення, тривалості життя населення регіону), культурні (зростання історико-культурних цінностей та освіченості населення регіону).

За змістом чинники впливу на систему управління соціально-економічним розвитком

регіону поділяють на: *адміністративно-територіальні* (місце територіального розташування, адміністративний статус регіону за галузями економіки; нормативно-правове забезпечення регіону; географічне положення регіону та ресурсне забезпечення); *економічні* (доходи місцевих бюджетів; рівень промислового та сільського виробництва за результатами діяльності у регіоні; обсяг капітальних та іноземних інвестицій регіону; обсяг будівельних робіт у регіоні; зовнішньоекономічна діяльність регіону; рівень інноваційного забезпечення у регіоні; оборот роздрібної торгівлі у регіоні; рівень розвинутої інфраструктури регіону); *соціальні* (численність населення регіону та його віковий склад населення; рівень зайнятості населення регіону

Висновки

Отже, аналіз і класифікація чинників соціально-економічного розвитку регіону є одним з етапів формування індикаторів впливу на систему управління розвитком регіонів, їх оцінкою з метою виявлення вагомих індикаторів впливу та розробкою індикативної моделі ефективності розвитку регіональних соціально-економічних систем як важливої складової стратегічних програм регіонального розвитку. Місце та величина впливу кожного із зазначених чинників визначається ступенем його безпосереднього впливу на систему

та безробіття; освітній рівень населення регіону та забезпеченість кваліфікованими кадрами; забезпеченість медичними послугами та житлом; рівень злочинності у регіоні); *екологічні* (рівень забруднення навколишнього середовища регіону та забезпечення його очисними спорудами).

Пропонуємо чинники впливу за змістом прояву на систему управління розвитком регіону брати за основу у процесі формування та реалізації індикативної моделі ефективності розвитку регіональних соціально-економічних систем, що буде сприяти за результатами оцінки виявленню регіонів за групами індикаторів (високий, середній та низький рівень соціально-економічного потенціалу регіону).

управління соціально-економічним розвитком регіону держави.

Вважаємо, що ефективна взаємодія чинників впливу на систему управління соціально-економічним розвитком регіону формує цілісний і рівноважний стан регіону відповідно до заданих критеріїв збалансованості економічних (матеріальних та фінансових), соціальних (трудова та демографічних) та екологічних показників, що допоможе регіональним органам влади своєчасно виконувати систему зобов'язань перед державою, населенням і партнерами регіону, буди готовими реалізовувати проекти, пов'язані з розширенням виробництва та підвищенням добробуту населення регіону з урахуванням динаміки зовнішнього середовища.

DOBRYK L.^{1*}, KORENYUK L.², RUDENKO M.³, ZHELEZNYAK V.⁴

1* PhD of Economic Sciences, Associate Professor, Department of Finance and Economic Security, Dnipro National University of Railway Transport named after Academician V. Lazaryan, e-mail: liliadobrik@gmail.com, ORCID ID: 0000-0002-3853-9285

2 PhD of Economic Sciences, Associate Professor, Department of Finance and Economic Security, Dnipro National University of Railway Transport named after Academician V. Lazaryan, e-mail: lusikorenyuk@gmail.com, ORCID ID: 0000-0003-3187-3288

3 Postgraduate student at the Department of Finance and Economic Security, Dnipro National University of Railway Transport named after Academician V. Lazaryan, e-mail: rudenkomarina555@gmail.com, ORCID ID: 0000-0003-1135-0295

4 PhD of Economic Sciences, Associate Professor, Department of Finance and Economic Security, Dnipro National University of Railway Transport named after Academician V. Lazaryan, e-mail: vzheleznyakv@gmail.com, ORCID ID: 0000-0002-0224-4178

FACTORS OF INFLUENCE ON THE SYSTEM OF MANAGEMENT OF SOCIO-ECONOMIC DEVELOPMENT OF THE REGIONS OF UKRAINE

The purpose. The purpose of the study is to determine the factors of influence on the management system of the socio-economic development of the country's regions, their classification by the target priorities of regional development under the influence of the integration processes of Ukraine's entry into the European community.

Methodology. The study is based on the use of general scientific and special methods. In the course of work, theoretical and empirical methods, economic, statistical research methods, a comparison method, strategic management methods, a systematic approach and analysis were used. Functional and structural modeling made it

possible to conclude the general functions of the development efficiency of regional socio-economic systems as an important component of strategic programs for regional development. **The results.** According to the results of the research, a conceptual approach to the formation of a system (set) of target priorities is proposed, which is based on the principles of state regional policy and proves the need to take into account the goals and directions of development of the system of management of socio-economic development of regions. A scheme of implementation of this approach by creating effective mechanisms of the system of regional governance is proposed, which will ensure the balance of levels of social, economic and ecological development of the territories of the individual region of the state, and contribute to the fulfillment of the objectives of the internal policy of Ukraine in the field of local self-government development.

Keywords: factors, region, governance, potential, system, development, politics, state, priority.

REFERENCES

1. Ansoff I. (1999) Novaya korporativnaya strategiya [New corporate strategy]. Sankt-Peterburg: Izdatel'stvo "Piter". (in Russian).
2. Bobrovsjka O. (2017) Formuvannja ta vidtvorenja potencialu stalogo rozvytku terytorij rehionu [Formation and reproduction of the potential for sustainable development of the region]. Derzhavne upravlinnja ta misceve samovrjaduvannja - Public Administration and Local Government, v.1 p. 54-61. (in Ukrainian).
3. Buljda S.O. (2011) Faktory vplyvu na formuvannja i vykorystannja resursnogo potencialu rehionu [Factors of influence on the formation and use of the resource potential of the region]. Naukovi praci MAUP - Scientific proceedings of the IAPM, v. 30, no. 3, p. 97-102. (in Ukrainian).
4. Burdun A.V. (2008) Cili ta kryteriji socialjno-ekonomichnogho rozvytku rehionu [Goals and criteria for socio-economic development of the region]. Derzhavne budivnyctvo - Construction of the State, Vol. 1. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/-UJRN/DeBu_2008_1_37. (In Ukrainian).
5. Burganova L.A., Savkina E.G. (2012) Elton Mayo: teoretik i praktik upraveniya: Monografiya [Elton Mayo: Theorist and practicing management]. Moscow: NITs Infra-M. (in Russian).
6. Buryk Z. M. (2014) Formuvannja koncepciji stalogo rozvytku rehionu [Formation of the concept of sustainable development of the region]. Teorija ta praktyka derzhavnogho upravlinnja i miscevoghosamovrjaduvannja - The theory and practice of public administration and localgovernment, 1. Retrieved from: http://el-zbirndu.at.ua/2014_1/22.pdf (in Ukrainian).
7. Chandler A.D., Jr. Strategy and Structure: Chapters in the History of the Industrial Enterprise. Cambridge: MIT Press, 1962. 463 p.
8. Dolishnij M. (2006) Rehionaljna polityka na rubezhi XX-XXI stolitj: novi priorityety [Regional policy at the turn of the XX-XXI centuries: new priorities]. Kyiv: Naukova dumka. (in Ukrainian).
9. Galbraith, J. K. (2004). Novoe industrial'noe obshchestvo [The New Industrial State]. Tsentr gumanitarnykh tekhnologiy – Center for Humanitarian Technologies. Retrieved from <https://gtmarket.ru/laboratory/basis/5021>.
10. Gavrilov A.I. (2002) Regional'naya ekonomika i upravlenie : ucheb.posobie dlya vuzov [Regional Economics and Management: A Textbook for High Schools]. Moscow: YuNITI-DANA. (in Russian).
11. Ghejcyj M. (2009) Socialjno-ekonomichnyj stan Ukrajinjy: naslidky dlja narodu ta derzhavy: Nacionaljna dopovidj [Socio-economic situation in Ukraine: implications for the people and the state: National report]. Kyiv: NVC NBUV. (in Ukrainian).
12. Gherasymchuk Z.V., Korecjka N.I. (2010) Terytorialjna orghanizacija bankivskoj systemy rehioniv Ukrajinjy: ocinka tastrateghiji zbaghachennja jiji racionalnosti: Monohrafija [The territorial organization of the banking system of the regions of Ukraine: assessment and strategies for enriching its rationality: Monograph]. Lucjk: RVV LNTU. (in Ukrainian).
13. Ghladka L.I., Tiocco A.P. (2012) Faktory vplyvu na socialjno-ekonomichnyj rozvytok rehioniv [Factors of influence on the socio-economic development of the regions]. Kuljtura narodov Prychernomorjja - Culture of the peoples of the Black Sea region, v. 227. (in Ukrainian).
14. Gholovchenko O. (2009) Formuvannja mekhanizmiv stabiljnogho rozvytku rehioniv: monohrafija [Formation of mechanisms for sustainable development of regions]. Odessa: Feniks. (in Ukrainian).
15. Herbert A. Simon. Rationality as Process and as Product of Thought. Richard T.Ely Lecture // American Economic Review, May 1978, v.68, no.2, p.1–16.
16. Kachan Je.P. (2011) Rehionaljna ekonomika [Regional economy]. Kyjiv: Znannja. (in Ukrainian).
17. Karlof B. (1991) Delovaya strategiya. Kontseptsija, sodержanie, simvoly [Business strategy. Concept, content, symbols]. Moscow: Ekonomika. (in Russian).
18. Kuzyshyn, Kh. I. (2016) Cili ta kryteriji socialjno-ekonomichnogho rozvytku rehionu [Goals and criteria for socio-economic development of the region]. Metodologichni problemy finansovoi teoriji ta praktyky - Methodological problems of financial theory and practice, 43-45. (in Ukrainian).
19. Makston, G. & Randers, Y. (2017). U poshukakh dobrobutu. Keruvannja ekonomichnym rozvytkom dlja zmeshennia bezrobittia, nerivnosti ta zmin klimatu [Searching for welfare. Managing an economic development for reduction unemployment, disparity and climate changes]. Kyiv. (In Ukrainian).

20. Mazur S.A. (2018). Teoretychno-metodolohichni zasady upravlinnia v rehionalnykh ekonomichnykh systemakh [Theoretical and methodological principles of management in regional economic systems]. Retrieved from: <http://repository.vsau.org/getfile/1659.pdf> (in Ukrainian).
21. Novoselov A.S. (2002) Teoriya regional'nykh rynkov [Theory of Regional Markets]. Rostov-na-Donu: Feniks; Novosibirsk: Sibirskoe soglashenie. (in Russian).
22. Papp V. V. (2007) Strukturuvannja ekonomiky vrehionaljnykh suspiljnykh systemakh : teoriya, metodologija, praktyka [Structuring the economy in regional social systems: theory, methodology, practice]. Ljviv:Instytut rehionaljnykh doslidzhenj NAN Ukrainy. (in Ukrainian).
23. Paul R. Lawrence and Jay W. Lorsch Administrative Science Quarterly Vol. 12, No. 1 (Jun., 1967), pp. 1-47.
24. Pidghrushnyj G. (2009) Promyslovistj i rehionaljnij rozvytok Ukrainy: monohrafija [Industry and regional development of Ukraine: monograph]. Kyiv: Instytut gheohrafiji NAN Ukrainy. (in Ukrainian).
25. Pipers T., Uotermen R. (2015) V poiskakh effektivnogo upravleniya. Uroki samykh uspesnykh kompanij Ameriki [In search of effective management. Lessons from America's Most Successful Companies]. Moscow.: Al'pina Pablisher. (in Russian).
26. Sonjko S. P. (2002) Rynok i rehionalistyka [Market and regional studies]. Kyjiv: Nika Centr, Eljgha. (in Ukrainian).
27. Stojka V.S. (2011). Funkcionuvannja i rozvytok rehionaljnoji bankivskoj systemy [The functioning and development of the regional banking system]. Extended abstract of candidate's thesis. Uzhghorod. (in Russian).
28. Todosijchuk V.L. (2008) Rehionaljna ekonomika [Regional economy]. Vinnycja: VDAU. (in Ukrainian).
29. Trofymova V. V. (2010) Koncepcija stalogho rozvytku jak osnova postindustrialjnykh modelej rozvytku [The concept of sustainable development as a basis for post-industrial development models]. Investycji: praktyka ta dosvid - Investments: practice and experience, 8, 33-37 (in Ukrainian).
30. Varnalij Z., Mokij A., Novikova O. (2005) Rehiony Ukrainy: problemy ta priorytety socialjno-ekonomichnogho rozvytku: Monohrafija [Regions of Ukraine: Problems and Priorities of Socio-Economic Development: Monograph]. Kyiv: Znannja Ukrainy. (in Ukrainian).
31. Vasylenko V. (2006) Arkhytektura rehionaljnogho ekonomycheskogho prostranstva: monohrafija [Architecture of regional economic space]. Doneck: Jugho-Vostok. (in Ukrainian).
32. Vorotina V.Je., Zhalila Ja. A. (Eds.). (2010). Derzhavne upravlinnja rehionaljnym rozvytkom Ukrainy [Management of the regional development of Ukraine by the state].Kyiv: Nacionaljnij instytut strategichnykh doslidzhenj pry Prezydentovi Ukrainy (in Ukrainian).
33. Zakharchenko V. (2007) Sushhnostj y struktura prostranstvennogho upravlenija rehionaljnykh processamy [The essence and structure of the spatial management of regional processes]. Market economy: modern theory and practice of management, vol. 10, no. 14, pp. 48-59.
34. Zakharchenko V., Balakhonova O. (2011) Stabljnyj rozvytok rehionu: diaghnostyka, metodychne zabezpechennja, polityka: monohrafija [Stable development of the region: diagnostics, methodological support, policy: monograph]. Vinnycja: FOP Danyljuk V.Gh. (in Ukrainian).
35. Zakon Ukrainy (2005) «Pro stymuljuvannja rozvytku rehioniv» [The Law of Ukraine “On stimulating the development of regions”]. Vidomosti Verkhovnoji Rady (VVR) - Information from the Verkhovna Rada, Vol 51, st.548. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2850-15> (in Ukrainian).
36. Zakon Ukrainy (2010) «Pro zasady derzhavnoji rehionaljnoji polityky» [The Law of Ukraine “On the Principles of State Regional Policy”]. Vidomosti Verkhovnoji Rady (VVR) - Information from the Verkhovna Rada, Vol 40, st.527. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2411-17> (in Ukrainian).
37. Zakon Ukrainy (2015) «Pro zasady derzhavnoji rehionaljnoji polityky» [The Law of Ukraine "On the Principles of State Regional Policy"]. Vidomosti Verkhovnoji Rady (VVR) - Information from the Verkhovna Rada, Vol 13, st.90. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/156-19> (in Ukrainian).
38. Zhalilo Ja., Pokryshka D., Belinsjka Ja. (2010) Ekonomika Ukrainy na shljaku vid depresiji do zrostantnja: dzherela, vazheli, instrumenty [Ukraine's economy on its way from depression to growth: sources, leverage, tools]. Kyiv: NISD. (in Ukrainian).
39. Monitoring of socio-economic development of regions for January-September 2021 [Ministry of Development of Communities and Territories of Ukraine. Directorate of Regional Policy] / pp. 9.

Стаття надійшла до редакції: 25.10.2021

Received: 2021.10.25